

1. Bock / Friderici Samuelis / Diss. De Notione
Immensitatis Dei amplificanda Co
templatione magnitudinis Mundi.
Regimenti 1766. Autor G. C. Riccard.
2. Bode / Christophorus Augustus / Protevan
gelium Genesios Cap: 111 Vers: XV. Helm
stadt 1763.
3. Bochner / D. philip Adolph. / programma, de
Christo filio Bohemis, Halle 1765.
4. ————— programma, addita est illustratio
addita est. Illustratio Loci I Corinthi XV. vers, 51,
Hale 1766.
5. ————— programma in Commentationem ad
Illustrationem Actuum Apostolorum, 1766.
6. Buchner / D. Andreæ Elie: / programma in
diem natalem Christi, Halle 1768.
7. Carrach / Joh: Tob: / programma paraclati
Appellatione Spiritui Sancto tributa,
Hale 1764.

9

DESCRIPTIO COMMENTARII
IN
SEPTUAGINTA INTERPRETES

CUIUS
PARTEM POSTERIOREM
CONSENTIENTE AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM
ORDINE

AD
IUS DOCENDI

CONSEQUENDUM

PUBLICICE DEFENDET

IOANNES ERNESTUS FABER

PHIL. DOCT.

REGII COLLEGII REPETENTIVM THEOLOGICI COLLEGA
REGIAE SOCIETAT. TEUT. GOETTING. ET REGII INSTITUTI
DISCIPLIN. HISTORICAR. SODALIS EXTRAORDINAR.

GOETTINGAE D. XXV. MARTII MDCCCLXIX.

LITTERIS BARMEIERIANIS.

DESCRIPITIO COMMENTARII
IN
SEPTUAGINTA INTERPRETES

CONSENTIENTE AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM
ORDINE

AD
IUS DOCCENDI

CONSEQUENDUM

PUBLICAE DEBENDIT

IOHANNES ERNESTUS FABER

PHIL. DOCT.

REGII COLLEGIJ REPERTORIUM THEOLOGICI COLLEGIJ
REGIAE SOCIETATIS THEOLOGICAE ET REGII INSTITUTI
HISTORICUM, HISTORICAE SOCIETATIS EXTRAORDINARIAE

GOETTINGAE D. XV. MARTII MDCCCLXIX.

LITAEAE HARMENIANIS

Ex iis, quae priore parte disputavi (pergo enim, ubi desit oratio) facile intelligitur, non admodum placere illam rationem, Graeca metiendi ex Hebraicis, h. e. Graecis tribuendi notiones, non quas Graecae fert mos linguae, sed quas tu putas Hebraicis subesse. Non opus est, fingere hic exempla: petam ab iis, qui hanc rationem sequuntur. AQUILA Pl. V, 5. verba לא יגרר רע interpretatus est ita: δ προσηλυτευσει σοι πονηρος. *Vertit quidam vir doctus: non est recum impius h. e. tu non potes nec soles ferre impios.* Nam quoniam גרר *versandi & vivendi* notionem sibi subiectam habere putat, ab Aquila eandem potestatem tributam esse $\tau\omega$ προσηλυτευειν sumit. Quae est ratio incertissima. Nam si, relicta significatione frigidiore, insuper dobia, *vivendi & versandi*, ex Arabici أ usu clientelam substitutam vertamque Hebraica: *nec te sui patronum habet malus & neque est in tua fide & clientela malus: nonne eodem iure dixerō, προσηλυτευειν apud Aquilam esse idem, quod aliquem patronum habere ac sui defensorem?* quod quis ferendum existimat? Si Aquila alterutrum intelligi voluit, cur non posuit? dicentique, vertisse eum ad litteram sive proprie: hoc ipso, quod ita vertere voluit, $\tau\omega$ προσηλυτευειν, praeterquam quod *advenam esse* indicat, aliam rem non esse subiiciendam, respondeo. Sumitur autem ita, quemadmodum dixi, Arabicum in Conjugatione IV. quae cum proprie esset,

A

facere,

facere, ut alius nobis clientis loco sit, significat: in fidem & clientelam aliquem recipere, in his Hassan Ibn Nofibba Adavenfis: ¹⁾

نسخن اجرنا الكبي كلبا وقد اتت لها
حمير تزجي الوشيخ المقوما *

Nos in clientelam recepimus tribum Calbitarum, quum eam debellassent

Homeritae, fraxinis rigidis promti.

Vnde جار est cliens, in his:

بئرني الدهر وكان عشوما بياي جار ما بذل *

Spoliavit me fortuna, ut, violente est, leone, cuius nunquam vili sorte cliens.

Cliens autem dictus ab hospirio; ²⁾ nam qui apud hospitem *diverretur*, in quo propria vis verbi جار, جار, intelligitur, in eius fide & clientela erat. Causa igitur, cur saepe Interpretes Graeci, verba notionis ab hebraica multum discrepantis posuerint, non ea fuit, quod Graeci vocabuli idem, qui Hebraici, usus erat, sed quod Hebraico aliam, ac nostri facere solent, potestatem, sive iure sive temere, subiiciebant. Quae ratio nisi curiose animo retineatur, incertissima erit futura LXX. Interpretum intelligentia. Ita enim licuerit, Graeco affingere notationem, quamcunque inesse putas Hebraeo, & huic, quam videris habere Graecum. Sed si Graeca consuetudo & linguae ratio tulerit, vocabuli Hebraici significatus Graeco, quod Interpres vertendo substituit, omnino vindicandus est; isque non fictus, sed ab ipso Graeco interprete postulatus videbitur. Rectissime igitur S. R. ERNESTI ³⁾ Iac. I, 5. *דברי עבד* Hebraico

¹⁾ in *Monum. Vet. Arab.* p. 20.

²⁾ uti iam monuit SCHULTENS, in *excerptis ex Antibologia Vett. Poetar.* p. 423. & G. I. LETTE in *obs. in aug. Deborah & Mosi carmina* p. 115.

³⁾ in *der neuen theol. Biblioth.* Vol. VI. P. I. p. 15.

prores eius aetatis aut proximos illi, in quam vitae Graecorum translatorum incidunt. Cuius generis sunt libri *Apocryphi*, a Iudaeis Alexandrinis confecti, hisque utilitate pares PHILONIS scripta & IOSEPHI. Regionis etiam gentisque, unde oriundus quisque fuit, rationem habebit. Eiusdem enim & aetatis & gentis idem mos loquendi, nec nisi ingenio & cultu scriptoris varius & diversus. Ut autem eadem de causa cuiusque scriptoris sunt quaedam propria, minus trita aliis, ita nec Graecos similibus exemplis per omnia illustrare conabitur. In primis veterum *Glossaria* HESYCHII, SUIDAE, PHAVORINI, aliorumque, *Erymologicum magnum*, diligentiam eius adiuvant. Ex superioribus intelligitur etiam illud, LXX. Interpretibus, quae in quoque verbo sit intelligenda res, non esse temere fidem habendam: quod multis perluasum fuisse miror, Saepius enim inscitia lapsi sunt. Neque tamen propterea omni utilitate carere censendi sunt. Multo enim frequentius, quam reliquae versiones antiquae, uti iam supra dictum fuit, priscae verborum notiones ab interitu servarunt: propterea quod eorum aetate lingua Hebraea nondum tot novis vocabulis notionibusque aucta fuit, quot postea pristinam eius faciem deformarunt: maior contra similitudo inter eandem, Arabicam & Syriacam intercessit. Quare harum omniium iusta scientia excultus erit Graecarum versionum interpres: nec vero facile in definiendis vocabulis assensum iis praebit, nisi aut ex linguae Hebraeae, aut Arabicae aut Syriacae aut Chaldaicae (quamquam huius usus lubricus est ⁶) hisque adiunctae Samaritanorum

6) ut notavit Illustris MICHAELIS in der *Abb. von der Syrischen Sprache und ihrem Gebrauch* p. 36. sqq. data occasione illustrare conor difficillimum illud apud IESAIAM מִחַרְרָא quo, tanquam suae sententiae exemplo, usus est idem ille, quem praecceptorem ac fautorem veneror, atque COCCII rationem pro acumine suo in dubium vocavit, quae illud Hebraicum eum Chaldaico מִחַרְרָא circumcidere contulit, ut esset vitum circumcisum h. e. aqua mixtum, quemadmodum alias utuntur Hebraei מִחַרְרָא macerare, quod etiam in animadversionibus ad hunc locum

Samaritanae & Aethiopicae rationibus, de iis certior fuerit. Quae quantum saepe ad sententiam LXX. Interpretum perspicendam adiumenti afferant, dici vix potest. Accipe exemplum de *Aethiopica*; nam

cum observavit SCHULTENSIUS, Similem usum habet *Arabum* **تتج** *interficere*, quippe qui *ingulare vinum* dicunt pro *miscere*, ut notavit RELANDUS in *dissertatione de nummis Samaritanis*; est **شج** *ingulare de vino mixto* apud CAAB. ZOHÉRIUM v. 4. ubi conferri potest LETTUS. Sed Illustr. MICHAELIS dubitatio videtur iustificissima. Nam **מחל** chaldaeorum est ipsum Hebraeorum **מחל** *circumcidere*. Chaldaei enim, ut Syri pro *Vau*, quae apud Hebraeos in radice medium tenet locum, saepenumero substituant *He*, ut pro **צח** *currere* dicunt **חצח**, **חצח**, pro **כרש** *putrefactus est*, **כרת**, **כרת** &c. Quae quidem observatio quanquam non est plane nova, quippe quam attigerunt BOXTORFIUS in *Lex. Chaldaica*, & SCHULTENS in *clavi dial.* p. 217. ut omittam alios, nondum tamen satis inde luminis Hebraismo quaesitum fuit, ut forsitan ostendendi locus erit in animadversionibus in S. C. quas, quam primum tempus tulerit, edere animus est. Sed apud Hebraeos verba **מחל** & **מחל** plane diversa sunt. Itaque **מחל** contulerim cum *ar. יהו* cuius apud GOLIVM variae sunt notationes, ut *commode*, *sensimque incedere* & *agere*, *pice liquida inungere camelum*: in II. *moram concedere* in IV. *studio & diligentia tui in aliqua re*: in V. *lente procedere*. Quae omnia ducta videntur a *leno fluxu*. Unde coniugationis primae, secundae & quintae usus manifestus est: quartae autem significatio inde petita est, quod, qui multum operae in aliqua re ponit, non festinanter sed circumspicte agit & *lente* quasi *fluit* h. e. procedit. Quod confirmatur

nomi⁵⁰ nibus *יהו* *sanies mortui*, *יהו* *aes fusum*, *amurca olei*, *oleum*, *pix liquida*, *sanies* &c. Itaque apud MACINUM in *historia Saraceni*, p. 239. in II. Conj. est: **لم يهول** *non lente finire feci* i. e. *non remoratus sum contra exercitum eius milites*. Vnde apparet, apud IESAIAM I, 22. verba: **סכאך מחול במים** proprie vertenda esse: *vinum tuum liquefactum* h. e. *dilatum aqua*. Veteres ad unum omnes *mixtum* vinum substituerunt.

nam de reliquis minor fortassis est dubitatio. 7) Immane quantum vexarunt verba Psalm. LXVIII, 19. לקחת מתנת נארו Interpres, si quidem Paullus Graece ita interpretatus est Eph. IV, 8. και εδωκεν δοματα τοις ανθρωποις. Quamquam LXX. Interpretes hodie habent: ελαβες δοματα εν ανθρωποις: facile tamen haec a sciolo, eorum loco quae Paullus habet, intrudi poterant, cum praefertim Syrus ܕܘܠܡ dedisti convertit, neque aliter Chaldaeus, Arabs, Aethiopsque. Quam interpretationem ex Paulo hausam, quae est sententia WALTONI, haud credibile est. Nam Aethiopicum לקח (litteris hebraicis utendum est ob inopiam Aethiopicarum) proprie est *mutuo dare*: Unde hoc loco simpliciter dare est. Vides igitur causam Versionis Paullinae. At unde, dixerit quispiam, vis accipiendi, quae inest alias Hebraeo? ista quidem ita orta videtur. Verba, quae dicuntur, activa, saepe reciproca sunt. Ita cum לקח proprie fuerit *mutuo dare*, frequentatum deinde fuit pro eo, quod est *mutuo sibi dare* h. e. *mutuo accipere*, quam verbi potestatem apud Aethiopes in Conjugatione VI. obviam placet vindicare Hof. I, 2. coll. III, 2. ut sententia קח לך אשת vertenda sit ita: *mercede tibi conduc uxorem*. Vnde de quacunque re accipienda usurpatum. A dandi vi ac potestate ducta etiam videtur versio illa Hebraicorum Graeca, non minus, quam Latina atque Arabica, Prov. IV, 2. כִּי לִקְחַת מִוֶּכֶת נִתְּתִי לְכֹחַ דְּמוֹתַי וְיִצְרָתַי וְיִצְרָתַי וְיִצְרָתַי. Sed interpretationis parte confecta, sequitur locus de varietate scripturae.

Illud

7) Si linguae illae universum Hebraismum illustrant. facile apparet, illas in hac quoque re utilitatem praestare. De Arabica autem lingua quis dubitet hodie? profecto malae causae suspicionem excitem, si OLIVUM CELSIUM, HOTTINGERUM, HUNTIUM, HYDIUM, cuius de lingua Arabica antiquitate, praestantia & utilitate commentationem nuper edidit SHARPIUS, SCHULTENS, vel Ill. MICHAELIS Mittel die hebraische Sprache zu lernen, eiusdemque praef. in Cbreftom, Syr, aliosque de hac re Auctores, ut CELLARIUM, qui de Chaldaismi usu non male praecipit, laudare velim.

Illud autem constat inter omnes, codicem Hebraeum a versione Graeca immane quantum discrepare. Quam ob causam operae omnino pretium est, unde tanta varietas profecta sit, anquirere & investigare. Unus enim olim, hoc est, ante exilium Babylonicum, sine dubio codex fuit, quantum quidem eius extabat, qui in plures quasi describendo diffusus, non ita sui dissimiles poterat ex sese gignere, ut hodie esse, oculorum argumentis patet. Discrepabant, at non nisi librariorum mendis: toti iidem erant. Neque vero tanta poterat esse mendarum multitudo & magnitudo, quanta hodie alii codices & versiones ab aliis dignoscuntur. Est igitur discriminis causa aliunde arcessenda. Quoniam vero iam non ago de omnium codicum versionumque discrimine, sed de eo tantum, quod inter Graecam translationem codicemque Hebraeum intelligitur; in uno hoc discrimine explicando omnia opera mea versabitur: ut tamen ad summam modo de his dicam: nam singula, quae sunt pene innumera, persequi iam nec animus est, nec pariter propositi spatii angustia. Sed alio fortassis tempore de hac re copiosius. Quoniam igitur, ut modo dictum est, librariis discrepantiae, de qua quaerimus, culpa omnis tribui nequit, aliorum hominum studia accesserint necesse est. Quod vera accidisse, non uno loco queritur HIERONYMUS ⁸⁾. Sed acerbis istis Sancti patris querelis de incredibili LXX. Interpretum corruptione, haud magnam fidem habuissent, propterea quod novae versionis a se susceptae necessitati haec in LXX. Interpretes crimina praetendisse videbatur:

nisi

8) Praefat. in Paralip. in Esdras, in Ioban, ad Dominionem. AUGUSTINUS Lib. XV. de Civit. Dei cap. 13. Aristae fabula deceptus, Graecae versionis a codice Hebraeo discrepantiam nec malitiae Iudaeorum (ut placuit IUSTINO Mar. in Dial. contr. Tryph. & multis Patribus aliis, quin & nostrae aetatis hominibus) vel prudentiae septuaginta Interpretum, sed scriptoris tribuendum esse putat errori, qui de Bibliotheca Ptolemaei regis codicem describendum primus acceperat coll. eodem libro cap. 2. vid. ISAAC. VOSSIIUM de Septuaginta Interpretibus eorumque translatione cap. VIII, IX, X. coll. CHRISTIANI SCHOTTANI Diatribae de Auctoritate versionis Graecae adversus Isaacum Vossium, Francoec. 1663.

nisi in primis ORIGENES eadem questus esset. Sed ne sic quidem tantae varietatis causam & rationem omnem explicatam video: quantumvis mente & cogitatione corruptelarum numerum auxeris. Quicumque enim Graeca immutare ausi sunt, si a librariis discesseris, aut bono aut malo consilio fecisse putandi sunt. Illi sine dubio substituerunt pro obscuris & corruptis, saltem quae talia visa fuerant, intellectu faciliora, aut quae censerent nativa, hoc est, emendare non vitare voluerunt. Quo studio hoc certe effectum fuisset, ut oratio lenius fluere, esset magis perpetua nec mente passim casta. Quod longe aliter hodie reperitur, demtae licet fuerint, si fieri possit, notae Alexandrinis de industria quasi inusta. Iudaei autem & verae religionis hostes vel etiam ipsi homines christiani, etiam si vere sententias nonnullas corruperint, plurimas certe integras nullisque vitiis intactas reliquisse, nec corruptionem tanquam pestem omnes codices pervasisse, facile existimari potest. Quare versio Alexandrina aut prorsus deperdita censei debet, ut SANT. PAGNINO & IAC. VSSERIO visum fuit, aut non ex Hebraeo, sed ex alio codice, ut Samaritano, quemadmodum placuit HOTTINGERO, derivata; quanquam ne sic quidem expeditior aequiorque sine offensis via inveniatur⁹⁾, aut huius ab Hebraeo codice discrepantia partim aliunde repetenda est.

Neque illud nego, potius quam maxime habeo persuasum, opus *Origenianum* hoc incommodi attulisse Alexandrinorum Versioni, ut ex *Aquila*, & *Symmachi*, in primis *Theodotionis* translationibus variae transirent lacinae in Alexandrinam: praetereaque & ante *Aquilam* & post absoluta *Hexapla* nec pauca nec levia irrepressisse glossata & unius verbi aut loci primitivae interpretationi additam hinc inde esse aliam ac veteris historiae reliquias quasdam intrusas: quamquam, ut GRABIO & KENNICOTO placet, Alexandrina plures fuisse ante *Aquilam* versiones Graecas, inde tuto colligi

9) coll. ISAAC VOSS, l. c. cap. XXVII.

ligi nequit. 10) Multa etiam videntur immutasse *Hesychius, Lucianus, Eusebius & Pamphilus*. Verum ne haec quidem, omni dissensus origini explicandae sufficere videntur.

Eo igitur abeamus, quo reliquae versiones sacro codici haud multo magis conformatae nos vocant. Hinc ad fata illius animus paullulum traducendus. Arte critica inter Iudaeos haud prius quam versus Christi aetatem, ut videtur, inventa & recepta, quin per totum illud temporis intervallum, cui vatibus gloriari non contigerat, multa vitia vel per negligentiam librariorum admissa, vel pessimo Iudaeorum studio quaesita, Hebraeos codices inquinare coeperint, hoc quidem supra omnem dubitationem *bodie* 11) positum esse debet. Pace ac libertate Maccabaeorum virtute restituta, cum expurgari codices tollique mendae coepissent (nam in haec tempora, ni fallor studii critici initia inter Iudaeos incidunt) homines litterarum rudes neque ingenio elegantiae, pulchritudinis, venustatis, assuetudine subacto, animo etiam praëiudicatis opinionibus abrepto, quae recta sint in quaque oratione & prava, quae pulchra & deformia, in emendando ubique satis discrevissent, aut ante corrupta delevisse, quis existimet? Histamen studiis codices Palaestini ad magnum pedetentim consensum amicamque concordiam perducti, ab Aegyptiis, quorum quidem haud magna fortassis copia fuit, non minus, quam à Samaritanis & Chaldaeis dissentire coeperunt: quo dissensu in dies aucto, in varias tandem partes cuiusque gentis codices abierunt. Plurimos quidem vincula Masorae, novam conspirationem

10) Quae coniectura non magis placet, quam *MONTEFALCONI & RICCI, SIMONIS* de quadam Graeca Codicis Samaritani nec minus Syriacae versionis translatione, in eius *Pracim. in Hex. Orig.* p. 29. sqq. ed. *Babrd.* coll. V. R. *SEMLERI Vorbericht. zur theol. Herm.* II. St. p. 238. sqq. & 358. sqq. & 421.

11) Nolo hoc loco *KENNICOTTI* labores laudare: Coll. *ANT. HULSIJ Audentia absoluta s. textus Hebraei contra Is. Voss.* Roter. 1672.

spirationem molientis, mox constrinxerunt: sed huius auctoritas in versiones vana & irrita fuit. Nam eo ipso tempore, quo Iudaei artis criticae usu adhuc caruerunt, versionis Graecae partes, intervallis aliquot interiectis, in lucem prodire, uti eodem ferme tempore, certe non multo post, primordia quaedam Chaldaeae: quam temere longe inferioris aetatis nonnulli, ut nuper DIODATUS, ¹²⁾ fecerunt. Quam ob rem minus recte censetur Graeca versio codicis Hebraei, quem a Iudaeis acceptum tenemus hodie: si quidem illius antiqui, ex quo, tamquam e fonte aliquo, codices Hebraei, cum Alexandrinus, tum noster, manarunt, exemplum ad nostram illa memoriam propagavit. Intelligitur etiam illud, varios errores ex codice Hebraeo in LXX. Interpretes transtulisse, critici tamen acumini ac subtilitati nequaquam contemnendos. Quo propius enim error a sua quisque abest origine, eo sincerior est ac simplicior: offertque veri indicia clariora, quam qui per varias formas mutatus conspectum subit. Itaque ex falsis etiam utilitatem capiet interdum Graecae versionis Interpres, indeque, quae accesserint ad verum propius, exquiret. Sed eadem de causa meliores passim nobis conservavit scripturas, quam Hebraeus, si quae in hoc aut iudicum male sedulorum incitia, quae ubi error lateat ignara, saepenumero vel probatissima tentat, aut incuria oscitantium librorum perierunt. Atque haec quidem erant praeparanda in primis eorum causa, qui ullam in hac parte LXX. Interpretibus auctoritatem concedere sibi religioni duxerunt. Quo ipso pene omnem huius versionis utilitatem e mundo sustulerunt: sed quam temere, ostenderunt CAPELLUS, WALTONUS HOUBIGANTUS, KENNİKOTUS. Iam ad reliqua, quae ad hunc locum pertinebunt, expeditio transitus erit.

Ac

12) in *Exercit. de Christo graece loquente* Neapol. 1767. VOSSIVS quoque, nullam esse chaldaicarum Paraphrasium, quae mille annis non sit recensior, censuit l. c. p. 88.

Ac quoniam proposita sunt plura naevorum in Graeca versione genera, quibus modis elui ea oporteat, porro inquirendum est. Nam codices scripti, qui in hoc genere principem alias locum tenent, interpretis deserti spem saepe numero fallunt. His equiparanda sunt, non auctoritatis quidem pondere, at vero magnitudine utilitatis, plura huius versionis loca a Patribus laudata: quippe quos non ad codicum fidem expressisse, sed, prout quisque memoria teneret, retulisse pleraque constat. Nec minus sua MONTE-FALCONI *Hexaplis*, nuper a celeberrimo BAHRDTIO denuo descriptis, in hac re utilitas manet. His adiungendi PHILO ac IOSEPHUS ¹³⁾. Alia quasi seges pater in Glossariis veterum, HESYCHII, SUIDAE, reliquorum. Multo tamen fertilior ac laetior in codice Hebraeo ¹⁴⁾. Cavendum vero, ne Graeca Hebraicis addendo, auferendo, transponendo conformemus ubique: Lubrica profecto ratio neque ullo pacto ferenda. Sed ubi unius aut duarum litterarum earumque simillarum mutatione scriptura emergit, quae Hebraeae est consonantior, neque ex Hebraicae levi immutatione facilius potest consensus reperiri, priorem rationem posteriori praeferamus ¹⁵⁾. *Habac. II, II.* talia leguntur: כר אבן מקר תזעק וכפס מעץ יעננה *nam lapis ex pariete exclamabit*

13) IOSEPHUS quidem ut plurimum Hebraeo codice usus est: quod quamquam est certissimum, tamen non firmo sunt argumento. loca a KENNICOTO p. 352. Diff. II, vers. S. R. TELLERI allata: quare illius usus in hac re paullo est incertior. Sed PHILO, quamquam cum Hebraei sermonis gnarum fuisse, GRABIO, HODIO, KENNICOTO concesserimus, tamen fere constanter Graecam Alexandrinorum versionem sequutus videtur.

14) Eo spectat libellus tenui argumento: *Lettre d'un Theologien de Salamanque, sur le verablissement du texte de la Bible des Septante*: nugacioris TOURNEMINUS & SOUCIETUS: quorum sententiae leguntur in *Memoires de Trevoux* 1709. p. 927. lqq. coll. Ven. SEMLER, I. c. p. 342.

15) Ad quam rem haud parum adiumenti afferret, si quis eandem operam infunderet codici Hebraeo, quam navavit emendandis Patribus Latinis

clamabit eique succinet e ligno כפיר. Quae spectare mihi quidem
 (nam alii aliter) videntur ad manum illam, quae apud *Dan. V, 5.*
 oraculum quoddam parieti inscripsit. Quid vero illud כפיר? equi-
 dem baculos istos, qui in aedificiis vilioribus, interjecti trabibus &
 tortu quodam innexi luro illini solent, pro quibus in aedificiis lau-
 tioribus magnificentioribusque lapides adhibentur, sic dicta volue-
 rim. Ut enim קר קר priori כפיר proximo כפיר ex adver-
 so respondet. Vnde SYMMACHUS: *συνδεσμος ομοδομης ξυλων* &
 quinta Editio: *συνδεσμος ξυλων*. Similiter veterum plures. Nam
 hodie, duce BOCHARTO, ¹⁶⁾ ex usu Talmudico, *late-
rem longum sesquipalmo* volunt, quam ipsam vim ex superiore ea-
 que, ut videtur *natiya*, repertam puto. Consentit verbi origo
 ducta a ⁵כִּפִּיר *involucra & fasciae infantis*, unde ⁵כִּפִּיר *contortus*
fuit. Iam LXX. habent hodie *καυθαρον* *scarabaeum*, quamquam
 CYRILLUS & THEOPHYLACTUS *συνδεσμον των ξυλων* verten-
 dum conisiunt magis quam probant. *Arabs* autem ⁵كافور *paucillus*:
 qui alias Graeca de verbo expressit; ex eodem fonte hausit fortas-
 sis *Syrus* suum ⁵كافور *clavus*. Quare LXX. pro *καυθαρος* videntur
 scripsisse *καυθαρος*: *καυθος* enim BOCHARTI est alienissimum. Quam-
 quam enim de eadem re *καυθαρος* alias non occurrit, tamen ex usitata no-
 tione facile ea, quae est apud Alexandrinos, derivari potuit: POL-
 LUX:

MORELUS in *Elemens de Critique* licet eius ratio per omnia nobis pro-
 bata non sit. Tentavit eiusmodi aliquid, sed vix memoratu dignum
 MONTFILCONUS in *Praeliminaribus*, ratione litterarum Hebraica-
 rum p. 56. sqq. & ratione Graecarum p. 97. sqq. coll. HOTTINGERI
Theaur. Phil. p. 352. sqq. CARPZOV in *Crit. S. ven. SEMLERI Vor-
 ber.* II. p. 284. sqq. al. Sed ante opus est *Palaeographia Hebraica* cui
Traictatus diplomaticus (Traité de Diplomatique) quodam modo infer-
 vire potest: etiam Ios. BLANCHINUS in *Evangeliar. P. II, Vol. II, post*
pag. DCIII. &c.

¹⁶⁾ in *Hierozoico* P. II. L. IV. c. XXIV. p. 612. sqq.

LU X: περι δε ο δι της κειρας πλαττοντες τον πληρον περιτιθεντες πλαττεσι, το το Ξυληφιον κωαβοσ καλειται ¹⁷). Similiter HESYCHIUS; κωαβοι τα Ξυλα, περι ε το πρωτον δι πλασει του κηρον τιθεσιν ¹⁸). Plura exempli in medium non afferō, cum praesertim in hoc genere universo plus ingenii sagacitas, quam artis praecepta valeant. Aliam viam ad meliorem scripturam saepius inveniendam monstrant veterum versiones, quae ex Graeca quocumque modo derivatae sunt, in hac illae quidem parte longe utilissimae, at Graecae versionis interpreti plurimum negotii facessentes. In quibus ordine collocandis si ratio habeatur aetatis, quoad de ea constat, quod ad scripturae cuiusque antiquitatem aestimandam in primis valet, primum locum tenet *Latina versio* Latinarum ecclesiarum olim *communis*, ut suam Graeci vocarunt *κοινην*. Neque enim solum in Italia ¹⁹) emendanda, quae ex Graeco Latine traducta fuerat, sed in nova etiam Codicis Hebraei versione HIERONYMUS Graecos tanquam duces in altera quidem semper, in altera saepenumero, sequutus est: aut etiam plura ex versione Latina in Graecam translata sunt, aut Alexandrina ex Graeca, quae ex Latina manavit, emendata est. Quae res, cum sit difficillima iudicatu, singulari disquisitione eget. Sequitur *versio Syriaca* ²⁰), quam *simplicem* vocant (nam quae tota est

17) libr. VII, 164. adde lib. X, 89.

18) Vbi vid. Interpp. Paulo aliter SYDAS in κωαβοσ.

19) Quam qui restituendam susceperunt laudatos vid. in D. PETRI SABATIER *Biblot. sacr. Lat. vers. ant. seu vet. Italiae*, in I. Volum. Praefat. Part. III. §. 165. sqq. Italiam testimoniorum V. T. a Christo, Ap. & Ev. allegatorum in IV. S. Evangeliiis attulit quoque IOH. BLANCHINUS *Evang. P. II. Vol. II. p. DCV.*

20) Ne quis miretur, me Syriacae versioni secundum post Vulgatam tribuere locum, is eius aetatem incertissimam esse velim cogitet. Poterat, fateor, eadem opera *Italiae* praeponi, sed non maiore verisimilitudine. De interpoliationum in versione *Syriaca* obviarum aetate multo minus constat. Sine dubio plures duabus fuerunt Syris Bibliorum V. T. Versiones: forte etiam ea, quae in Bibliis Polyglottis extat, non est antiquissima. ISAAC vero VOSSIUS qui illud exemplum vix putat quinque aut sex saeculis antiquius, nimis a vero aberrare videtur.

ex Graeca versione confecta, magno harum litterarum incommodo nondum est, quod sciam, typis exscripta) quae haud pauca est ab Alexandrinis mutuata vel ad eorum exemplar hinc inde correcta. Arabicae versiones, ut plures sunt, ita aliae ex Hebraeo, aliae ex Graeco, aliae ex Syriaco, aliae ex Latino codice descriptae sunt. Sed plura, quae ad hanc disputationis partem referuntur, praetermitto, nec reliquam Versionum antiquarum *Copticae, Aethiopicae, Persicae*, mentionem haec breuitas capit. Illud modo addendum, ut codicem Hebraeum, ita etiam illas translationes, quae proxime inde manarunt, non sua in hoc studio utilitate carere, ut *Pentateuchum Samaritanum* cum eiusdem Versione *Samaritana, & Targumim*, praecipue ubi ex Syriaco fluxerunt ²¹⁾.

Quae adiumenta omnia, quamquam in investiganda inveniendaque vera & sincera versionis Graecae scriptura interpretis operam dirigunt provehuntque: nihil tamen ostendunt, praeterquam quod illa aetate, in quam cuiusque auctoris vita incidit, atque in eo codice, quo est usus, talis scriptura fuerit. Iam vero in eo ipso loco, de quo quaeritur, falsa lectio potuit inferri, vera conservari in aliis, nisi ea aetate periisset. Quod quam saepe acciderit, ex auctoris cuiusque aetate, quamquam illa plerumque obscuriore, conici, plenius intelligi ex ipso monumentorum usu potest. Quam ob rem opus est saepenumero ingenii vi & solertia, quae ex corruptis sana eruat atque nativum scriptoribus restituat decus. Quae quidem ars multis inuisa, sed a veteribus ipsis usurpata & inculcata, meo patrociniis non admodum eget ²²⁾. Praestat ad quaestionem illam,

21) de Versione Chaldaica Proverbiorum id satis constat, quemadmodum, post RICH. SIMONUM, & Ven. SEMLERUM ostendit cel. IO. AUG. DATHE in Progr. *de ratione consensu versionis Chaldaicae & Syriacae Prov. Salam*, Lips. 1764. idem nuper notavit ill. MICHAELIS in Praefatione ad *Chrestom. Syr.* Sed similem consensum observasse mihi videor etiam in aliis libris: qua de re alias plura.

22) Nec defuerunt, qui hoc studium tentarent, DRUSTIUS, BOSIUS, GRABIUS, contra quem nuper prodiit *diss. qua mutationes in textu codicis*

illam, de qua in utramque partem disputatum fuit: utrum LXX. Interpretes codice Hebraeo usi sint signis vocalibus instructo, nec ne: quam brevissime respondere ²¹⁾. Mihi quidem, qui origines vocalium ad ea tempora, quibus linguae Hebraeae usus magis magisque languesceret ²⁴⁾, referendas puto, quum ante libri sacri non difficilium legi potuerint punctis vocalibus carentes, quam Coranus, ante quam vocales huic accessissent ²⁵⁾, illa videntur fuisse ab initio nihil aliud, nisi notae quaedam, quas pro suo quisque arbitrio formatas verbis, quae ambiguum haberent appellationem, quocunque modo adieceret. Quales LXX. interpretes suo quoque codici passim adiectas habuisse videntur. Plures post excogitatae (nam forsitan ab initio numerum ternarium non exceperunt ²⁶⁾) atque

codicis Alexandrini a Grabio ex conjectura factae ad examen revocatur Praesid. cel. Io. Lud. SCHULZE auct. Io. HERM. SCHWARZ. Hal. 1768. Eiusdem argumenti olim iam prodierat DAV. BERNHARDI diss. de locis quibusdam secundum LXX. Intt. ex sententia Lamb. Bos. emendandis. Wit. 1721. ut editores auctorum profanorum aliosque omit- tam, qui vitiiis LXX. Intt. hinc inde subvenerunt.

- 23) negarunt passim multi, quos operae non pretium est nominare: affirmatum est peculiari disp. quae extat dans l'histoire de l'Academie des Inscrip. & bell. Lettr. Tom. XIV. p. 179.
- 24) interiisse iam tempore Maccabaeorum nuper DIODATUS, nisi temere, certe non satis ἀκριβως pronuntiavit. Aliorum sententias collegit VEN. SEMLERUS l. c. II. p. 274.
- 25) vid. HERBELOT. Bibl. Or. p. 87. GEORGE SALE in the preliminary discourse of the Koran, translated into English. Lond. 1734. Sed alios aliter sentire non ignoro. Vid. cel. NAGEL. ad Pfeiffer. cr. S. p. 94. & SCHULT. in Inst. ling. Hebr. Persae vocabula punctis vocalibus carentia haud difficilium legunt, quam iisdem instructa, vid. Voyages du Chev. CHARDIN en Perse Tom. III. p. 148. qui vocalium in scriptura Orientali necessitatem a linguarum mutatione appellationisque diversitate profectam bene monet.
- 26) vid. Illustr. MICHAELIS Obs. de Syror. vocal. ex Ephraemo, in Comm. soc. Reg. sc. obl. per annos 1758. 1762. p. 166. sqq. add. Eiusd. Kleiner Schriften Sieb. St. von dem Alter der Hebräischen Vocalen, und übrigen Punkte.

que in artis formam redactae, quoniam in nostris codicibus plerumque extant, iisque convenienter codicis interpretatio, quoad fieri potest, hodie institui solet, si aliter quodvis verbum appellaverint LXX. Interpretes, ad scripturae *hodiernae*, non verusitae h. e. quae ante exilium Babylonicum obtinuit, varietatem omnino referenda ea discrepantia videtur. Sic doctorum virorum ea de re diffusum facillime componi posse puto. Cui quaestioni affinis est alia: num litterarum vocalium usus (vulgo matres lectionis vocant) olim fuerit in librariorum arbitrio positus, an eadem, quibus reliquarum litterarum mos, lege constrictus. Quam quidem quaestionem ita dissolvendam existimo, ut ante signorum vocalium initia, litterarum & vocalium & consonantium eandem rationem fuisse affirmetur: sed postquam illa signa addi codicibus coeperint, litteras vocales omittere, addere, librariis licuisse dicatur. Itaque litterarum vocalium quaevis varietas inter scripturae discrimina omnino est numeranda ²⁷⁾, atque in Commentario in LXX. Interpretes diligenter observanda.

Ex quibus omnibus efficitur, tribus potissimum partibus universum interpretis Graecarum versionum contineri officium: ut primo, quae sint obscura, explicet atque illustret, quaeque sint versionis cuiusque alienioris causae ac rationes, investiget; deinde ut de scripturae Graecae indole ac natura iudicet, iisque ducibus, quos supra nominavi, pravis rectiora substituat, ad eaque reperienda mentis sagacitate & solertia usu adiuta & confirmata valeat: tertio ut quibus in locis Graeca ab Hebraicis dissideant, quaeque sint discrepantiae causae, exquirat & obseruet. Quibus quidem omnibus ut diligenter satisfiat, perpetua & acris utriusque codicis, non neglectis caeterarum versionum Graecarum reliquiis, facienda est contentio. Genus autem dicendi colet sectabiturque illud, quod

27) Contrarium nuper efficere studuit doctiss. auctor disp. de *matribus lectionis librariorum arbitrio olim relictiis* praef. Ge. I. L. VOGEL, auct. P. C. H. HECHT. Hal. 1767.

quod & perspicuitate & brevitate se commendat: omni contra studio illud declinabit vitium, quod fere per omnes in libros sacros dominatur commentarios iisque quodam modo proprium videtur hodieque potissimum ulterius serpit, atque fere per omnia scripta, quae ad philologiam sacram pertinent, summo huius detrimento, latissime patet, longissimas puta orationis ambages, circuitus & anfractus, supervacanea insuper eaque molestissima verborum copia taedium parientes, legentibus autem subripiens tempus, quod rebus poterat gravioribus insumi. Quibus commentarii persequendi partibus expositis, quam lubricam sit hoc munus, quanta difficultate implicitum, quam amplam postulet rerum cognitionem, in promptu est existimare: ut, nisi gravissima onera &, ut ita dicam, confragosa dumeta, per quae iter emetendum est, ad iucundissimam mirificae utilitatis spem ac cogitationem interpretem traducant, laborem ponere, quam in se recipere satius videatur. Atque si campus ille, quem aperit philologia Orientalis, iam est amplissimus ²⁸⁾: quam late patienti tandem se dabit Alexandrinorum interpres? Qua difficultatis magnitudine perspecta, nemini verendum est, ne me parem hoc tempore huic labori & suscipiendo & perficiendo existimem: quo quid arrogantius, quid stultius dici possit? Quid humeri valeant, quid ferre recusent, novi. Sed quoniam nunquam eiusmodi opus habebimus, nisi maturo se ad id accinxerit futurus interpres, hoc mihi propositum est, quantum temporis ex iucundissimo theologiae studio, cui me & animi voluntas & officii ratio adstrictum tenet, relinquatur, huic operi dicare, consecrare. Atque hoc quidem in

28) quem egregie descripsit Illustr. MICHAELIS in *Oratione de communiis felicibus aliamque disciplinarum cum philologia Orientali: quae extat in Syntagm. Commentarij. P. II. Goett. 1767 p. 157. coll. BUDDI diff. de idoueo sacrar. literar. interpret. A. & R. Io. IAC. RAMBACH; in eius miscellaneis sacris, Jen. 1727. P. III p. 1234. sqq. Adde hoc loco libellum, qui in priore huius disputationis parte p. 1. laudandus erat. Est Disputatio cel. IHRII de usu LXX. Interpretum in N. T. habita sub praesidio ALSTRINI: quae Cl. M. GUST. MURRAY beneficio mihi innotuit.*

in causa fuit, cur hoc tempore, quibus studiis ad id elaborandum opus sit, explicarem, non quidem singulorum copiam persequendo uberius, quod forsitan alio tempore fiet, sed summa tantum capita attingendo: ne ad eum laborem, cuius proximo tempore specimen edere animus est, nondum perpensa eius difficultate, accessisse temere viderer. Cui consilio ut viri doctissimi saveant, est, quod etiam atque etiam exopto.

A P P E N D I X.

- I. *Quod per somnium in alias quasi regiones translati saepe nobis videmur, sensuum, praesertim visus & auditus, inertiae ac torpori debetur.*
- II. *Maior in hominum animis vitiorum quam virtutis vis, citiusque incrementum; difficilior contra virtutis ortus ac processus tardior pravam mentis humanae indolem haud obscure produunt.*
- III. *Sententia nova, quae mali genii obsessiones, quarum in N. T. fit mentio, ab eiusdem vi in terrae atmosphaeram repetit, a veri specie abhorret (coll. libro, qui inscribitur: A Dissertation on the Nerves by WILLIAM SMITH, Lond. 1768.)*

78 L 1708

ULB Halle

3

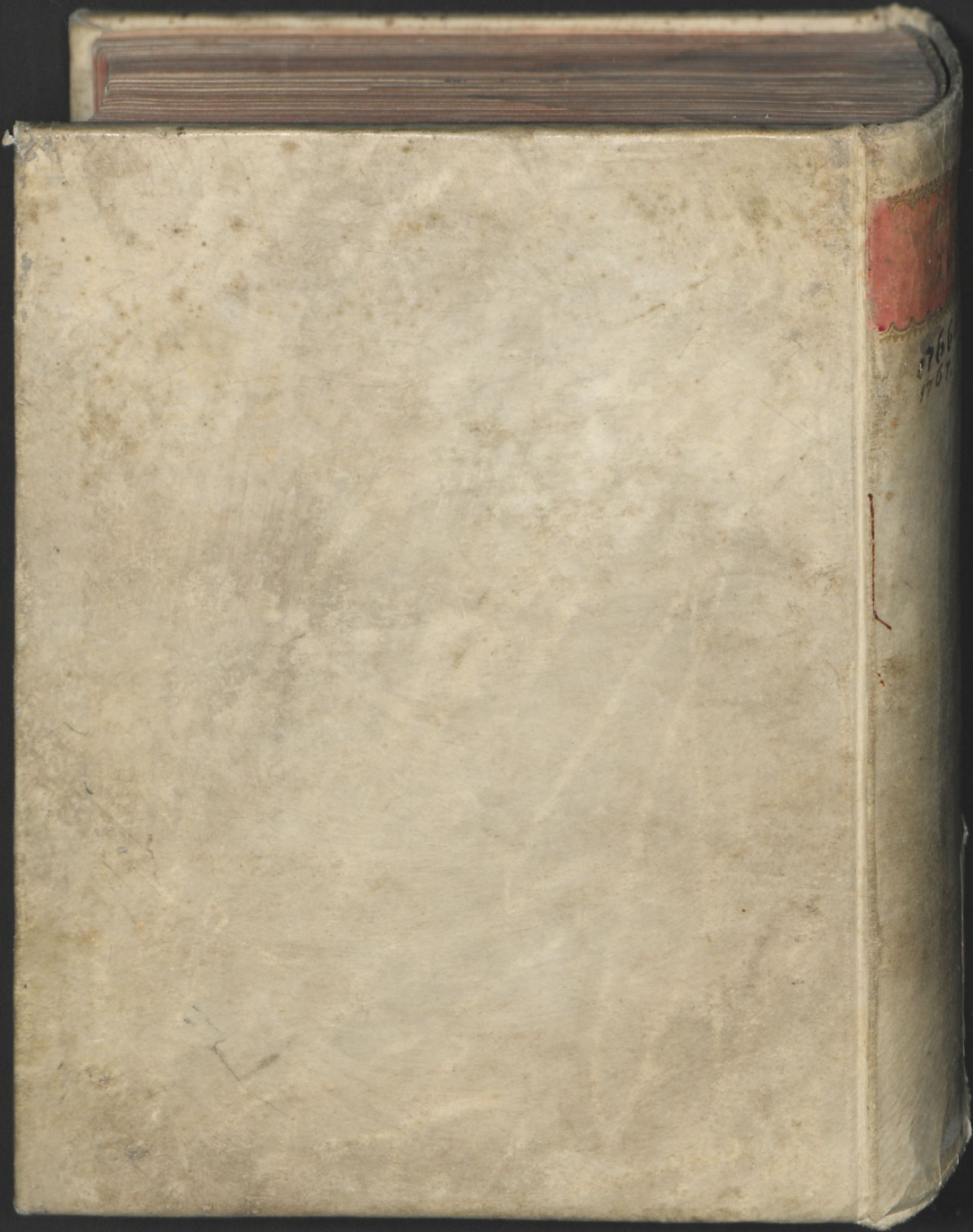
002 390 507

Sb.

Hi. 100.

DESCRIPTIO COMMENTARII
IN
SEPTUAGINTA INTERPRETES

CUIUS
PARTEM POSTERIOREM
CONSENTIENTE AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM
ORDINE

AD
IUS DOCENDI

CONSEQUENDUM

PUBLICICE DEFENDET

IOANNES ERNESTUS FABER

PHIL. DOCT.

REGII COLLEGII REPETENTIVM THEOLOGICI COLLEGA
REGIAE SOCIETAT. TEUT. GOETTING. ET REGII INSTITUTI
DISCIPLIN. HISTORICAR. SODALIS EXTRAORDINAR.

GOETTINGAE D. XXV. MARTII MDCCCLXIX.

LITTERIS BARMERIANIS.

